

ELS JOVES DE TERRASSA A PARTIR DE LES ACTES DE CLASSIFICACIÓ I DECLARACIÓ DE SOLDATS DELS ANYS 1893 A 1897

José Luis Cifuentes Perea. Llicenciat en Història Contemporània. Universitat de Barcelona.

Recepció i acceptació: juny 2013

Resum: Estudi sobre la joventut masculina de Terrassa a partir de les dades que consten a les actes de classificació i declaració de soldats dels anys 1893 a 1897. S'exposa primer la reglamentació i el procediment que se seguia per al reclutament dels joves, i després els resultats estadístics sobre l'alçada dels joves, les sol·licituds d'exempció del servei per causes econòmiques, per defecte físic o malaltia, o per pertinença a algun orde religiós, les localitats de naixement i el nivell d'alfabetització. S'adverteix que el treball no és un estudi interpretatiu, sinó una aportació de dades perquè aquest es pugui fer.

Paraules clau: Terrassa, lleves, servei militar, característiques dels joves reclutats.

Abstract: Study about male young people in Terrassa based on the data recorded in the acts of classification and declaration from soldiers since 1893 to 1897. First of all, the regulation and procedure followed in order to recruit young boys is exposed, then statistical results about heights, service exemption demands—due to economical reasons, physical impairment or illness, or belonging to a religious community—birth places, and levels of literacy. Notice that the work is not an interpretative study, but data provided in order to carry out that type of study.

Key words: Terrassa, conscription, military service, recruited youngsters' features

Breu introducció

Fer història del Servei Militar és fer història d'una part de la vida de milions de joves. El militar espanyol i historiador Ferran Puell de la Villa arriba a apuntar la xifra de *més de quinze milions de joves*¹, que d'una manera o altra es van veure forçats a fer aquesta prestació. A més, les estadístiques ens diuen que 955.709 mossos van ser allistats a l'Estat espanyol entre els anys 1893 i 1897². És, també, fer història de les animadversions que suscitava en la població l'obligatorietat d'aquesta prestació. Les raons són més que òbvies: famílies desestructurades, absència de braços per a treballar a les explotacions familiars, als camps, a les fàbriques, als comerços, la pèrdua de fills en plena joventut, etc. Per tot això l'oposició a les lleves es va anar convertint en una qüestió endèmica tot al llarg del segle XIX.

El punt de partida del Servei Militar Obligatori a l'ordenació jurídica espanyola sobre la regulació del reclutament militar, en la forma com fins fa uns anys l'hem conegut, és la Reial Ordenança de 3 de novembre de 1770 de Lleva Anual de l'Exèrcit amb el Servei Obligatori³, promulgada durant el regnat de Carles III; però sense cap mena de dubte són les revolucions burgeses que s'esdevingueren tot al llarg del segle XIX les que s'encarregaren de consolidar-lo dintre del nou estat liberal i el van fer aparèixer com una conquesta de la nova classe social, que veia amb la seva imposició una eina més per a la transformació de l'Antic Règim en els nous estats liberals burgesos.

Amb aquesta ordenança de novembre de 1770 s'inicien dos-cents trenta anys de reclutament obligatori, reclutament que va viure l'última assignació de destinacions el 8 de novembre del 2000 per als joves de la lleva del 2001; per fi, i després de tants lustres, un govern de la dreta espanyola presidit per José María Aznar posava punt i final al servei obligatori en convertir en professionals les Forces Armades espanyoles. Aquest final era el resultat del compliment d'un dels punts de l'anomenat Pacte del Majestic, subscrit entre les cúpules de Convergència i Unió (CiU) i el Partit Popular (PP) el 28 d'abril de 1996.⁴

L'objectiu d'aquest treball consisteix a fer una anàlisi detallada de les dades que aporten les operacions de reclutament de mossos de la vila de Terrassa, província de Barcelona, en l'espai cronològic que comprenen els anys 1893-1897. Per a això, passarem revista a les operacions recollides majoritàriament en els llibre d'actes de sessions del seu Ajuntament durant els anys citats, de manera que aquesta primera aproximació a l'estudi d'aquest fenomen social a la ciutat de Terrassa pugui servir de base per a futurs estudis sobre el tema a la localitat, la comarca o la província.

La burocràcia de les quintes

Des d'antic l'Estat espanyol havia quedat organitzat, des del punt de vista castrense, en les denominades regions militars i la número 4 corresponia íntegrament a la demarcació de Catalunya, demarcació que, al seu torn, es dividia en diverses zones de reclutament que al llarg dels anys van variar ostensiblement; per exemple, l'any 1891 Terrassa pertanyia a la zona número 11 amb capçalera a la ciutat de Manresa i conformada pels municipis que integraven els partits judicials de: *Afueras* de Barcelona, Berga, Manresa i Terrassa. En canvi, l'any 1896 passà a dependre de la número 4, amb capçalera a Mataró i formada pels partits judicials de Santa Coloma de Farnés (província de Girona), i Granollers, Arenys de Mar, Mataró, Sabadell i Terrassa (província de Barcelona).⁵

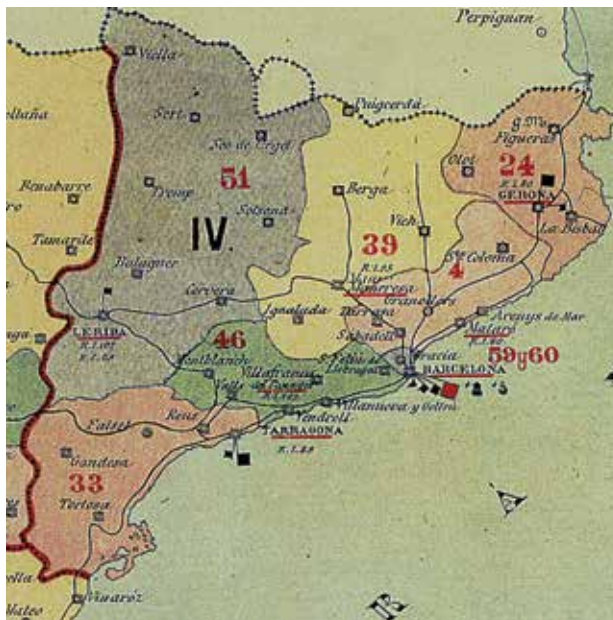
El municipi del nostre estudi, Terrassa, per als anys que estudiem és cap de partit judicial, però pel que fa referència a l'assumpte del reclutament haurà de retre comptes en primer lloc a Manresa, fins l'any 1897, que passarà a fer-ho a Mataró.

La mecànica del reclutament estava subjecta a una minuciosa legislació que deixava poc marge a la lliure interpretació de l'articulat, estava recollida en les lleis de reclutament de l'exèrcit de juliol de 1885 i d'agost de 1896 i afectava totes les capes de l'Administració, que anaven des del Ministeri de la Guerra, encarregat de fixar els contingents anuals per a cada reemplaçament, fins a la més simple i petita de les parròquies, passant per òrgans del Ministeri de Justícia, els ajuntaments i les diputacions. Però, sense cap mena de dubte, eren els ajuntaments els que exercien la part fonamental del procés. Del seu màxim responsable naixia cada any l'inici de totes les tasques; cada primer de gener l'Alcalde feia saber «*a todos los habitantes de*

este distrito municipal [el que fos], que en virtud de lo prevenido en el capítulo 4º de la ley de reclutamiento y reemplazo del ejército de 11 de julio de 1885 [o la de 21 d'agost de 1896, segons quin sigui l'any de la crida], el Ayuntamiento de mi Presidencia va á proceder al alistamiento para el próximo reemplazo del ejército, principiando el día» [espai en blanc on s'anota el dia] d'aquest mes a les [espai en blanc on s'anota l'hora de començament de l'acte]»⁶.

Els mossos cridats eren els que, sense arribar a l'edat de vint anys, n'haguessin complert o en complissin dinou entre el dia 1 de gener i el 31 de desembre, tots dos inclosos, i els que, excedint d'aquesta edat sense haver complert la de quaranta anys en el referit dia 31 de desembre, no haguessin estat compresos per qualsevol motiu en cap alistament ni sorteig dels anys anteriors. Era responsabilitat dels mossos compresos en les edats esmentades demanar a les autoritats municipals la seva inscripció a les llistes de l'allistament, obligació que s'estenia a pares, cuidadors, responsables legals, etc., i si no ho feien, la pena o càstig per tal omisió estava establerta en una multa que oscil·lava entre les 250 i les 1.000 pessetes, valor que depenia de si el mosso resultava hàbil o no per al servei. De la mateixa manera, estaven obligats a inscriure'ls els directors d'asil·ls o establiments de beneficència, els caps d'institucions penitenciàries, els responsables dels orfenats on poguessin residir els mossos, i els comandaments dels cossos o instituts militars on poguessin servir com a voluntaris.

La primera fase del procés era la formació de l'allistament, i l'inici d'aquest acte el trobem en un ban municipal datat el dia primer de gener. Per al bon desenvolupament d'aquest, era imprescindible disposar dels llibres parroquials amb les dades referents als

Detall de Catalunya del *Mapa indicador de las regiones y zonas militares: con arreglo al R.D. de 10 de septiembre de 1896*.
 Autoria: España-Depósito de la Guerra. Litografía. Madrid, 1896.

Disponible a: http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/view/action/singleViewer.do?dvs=1370986039285-154&locale=es_ES&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=10&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true, a data 11/06/2013.

naixements, els del Registre Civil, també amb les seves dades, els padrons de veïnatge d'anys anteriors, les llistes d'inscripció de mossos de divuit anys i les altres dades que es creguessin convenients. Fruit d'aquest primer procés era l'acte d'allistament, que recollia les dades de tots el joves que en principi havien de concórrer a la lleva de l'any en curs. Pocs dies després començava la segona fase, anomenada rectificació de l'allistament. La rectificació era una feina àrdua que comportava la localització de molts mossos, la consulta amb altres ajuntaments per tal de discernir la pertinença o no a l'allistament del municipi, la correcció d'errades ortogràfiques, fins i tot esbrinar si eren o no dades masculines, etc. La resolució de les rectificacions havia de ser breu i sumària, atès que havien de ser resoltes com a màxim el matí de l'últim diumenge del mes de gener.

Rectificades les dades incorrectes, s'emetien noves llistes, aquestes ja definitives, que serien les que s'utilitzarien en l'acte més important de la burocràcia de la lleva, l'acte de la classificació i declaració de soldats.

Si ens centrem un moment en la problemàtica de l'allistament, el primer que observem en el cas terrassenc és el desequilibri que existeix entre les xifres brutes de què es parteix i el nombre de mossos que finalment surten com a definitius en la rectificació de l'allistament. Veiem que les dades estretes de les actes de sessions de plens municipals ens donen unes xifres d'increment mitjanes per als cinc anys del nostre estudi de més d'un sis per cent. Una possible explicació d'aquest fenomen podria venir de la immigració que Terrassa tenia a conseqüència de la indústria instal·lada en el municipi, que des de ben antic feia de la vila una ciutat captadora de mà d'obra forana; dos del sis mossos que incrementen l'allistament de 1893 ho són per aquesta raó, i deu dels joves de 1895 també ho són per ser fills de pares immigrants. Una altra raó podríem trobar-la en el fet que molts mossos figuraven amb noms i cognoms incorrectes segons el registre que s'utilitzés, l'eclesiàstic o el civil.

<i>Any de la lleva</i>	<i>Any de naixement</i>	<i>Mossos allistats</i>	<i>Mossos rectificats</i>	<i>Percentatge d'increment</i>
1893	1874	139	145	4,31
1894	1875	112	127	13,39
1895	1876	142	149	4,92
1896	1877	129	138	6,97
1897	1878	142	146	2,81

Quadre 1. Font: Actes de sessions de Plens de l'Ajuntament de Terrassa dels anys 1893 a 1897. AHT

L'acte de classificació i declaració de soldats

La jornada de l'acte de la classificació i declaració de soldats es duia a terme el segon diumenge del mes de febrer o bé el primer diumenge de març, segons l'any i la llei que corresponia aplicar. A primera hora del matí, en sessió extraordinària celebrada a la casa consistorial, es reunia el Ple municipal a fi de celebrar l'acte de

la classificació. L'acte de classificació i declaració de soldats era l'eix central de tot el procés de les quintes, era el moment crucial i possiblement el que més polèmica podia presentar, potser fins i tot per davant del sorteig. L'acte de la classificació comportava sense cap mena de dubte una indiscutible repercussió social, ja que el mosso en sortia amb el seu futur assignat i clarament compromès.

Abans de començar l'acte hi havia unes formalitats que s'havien de complir. En primer lloc calia veure si hi havia incompatibilitats entre els membres del Consistori assistents a l'acte i qualsevol dels mossos que hi participaven, atès que la llei era molt clara i contundent en aquests casos: no hi podia haver cap relació de consanguinitat entre un membre del Consistori i cap mosso per classificar en l'acte. Un exemple clar sobre l'aplicació d'aquesta normativa el tenim l'any de 1893, en què un regidor hagué d'abandonar el Consistori per tenir relació de consanguinitat amb un noi, que era el seu germà; o bé el 1894, en què un regidor resultà ésser l'oncle d'un mosso i el mateix mosso era cosí del primer tinent d'alcalde i, per tant, tots dos van haver d'abandonar l'acte. Més clar resulta el cas de 1897, en què és el mateix alcalde qui ha de ser substituït per un altre que ocuparà el seu lloc de forma accidental, en ésser l'alcalde oncle carnal d'un mosso.

Una segona formalitat era «*el reconocimiento de la medida o talla*», amb la qual els mossos havien de ser amidats, acció que en 1893 i 1894 és executada, a requeriment del Consistori, per l'arquitecte municipal, que «*da fe de la exactitud al estar conforme al sistema métrico decimal*». Una formalitat més abans de començar era la inexcusable lectura de la legislació que emparava tot el procés, i especialment el reglament i el quadre d'inutilitats físiques que eximien de l'ingrés en el servei de l'Exèrcit i de l'Armada. No podia existir cap dubte que els mossos no haguessin estat convenientment instruïts de quins eren els seus drets i obligacions, i per quins motius podien eludir-les. Una obligació més del president de l'acte era la d'advertir als mossos i concurrents «*que no dejen de exponer [...] todos los motivos que crean los asisten para eximirse del servicio*» i que no seria atesa cap excepció que no al·leguessin en aquest moment; advertir també que «*la talla mínima para el servicio de las armas es de un metro quinientos cuarenta y cinco milímetros*». Finalment demanava que es guardés el major ordre i seriositat durant tot el procés que era a punt de començar.

Un cop fet l'amidament, el mosso era interrogat sobre si tenia alguna cosa per al·legar i de què es tractava, i no s'admetia cap al·legació o protesta fora d'aquest acte públic, salvat que sobrevingués excepcionalment. Acabat el procés d'al·legacions, l'Ajuntament, vistes les dades obtingudes, declarava el mosso inclòs dins d'alguna de les categories següents:

Mosso exclòs totalment del servei militar.

Mosso exclòs temporalment del servei.

Mosso soldat sortejable
Mosso soldat exceptuat
Mosso pròfug

Les al·legacions dels mossos havien de ser degudament justificades i l'Ajuntament podia concedir un termini de temps perquè el mosso o els mossos poguessin presentar-les de forma ordenada i documentada. Es decretava un dia en què tenia lloc la resolució dels expedients i, si no es presentaven els documents en el termini establert, l'Ajuntament fallava normalment en contra. L'Ajuntament podia citar els testimonis dels mossos en qualsevol moment amb la finalitat de revisar els seus expedients i sotmetre a examen els mossos declarats en els primers moments com a exceptuats, així com els revisables dels tres últims reemplaçaments. A més, mitjançant metges degudament acreditats, es procedia al reconeixement mèdic dels pares o les mares que es deia que estaven impossibilitats, per tal de determinar si ho eren o no.

Les resolucions dels ajuntaments eren considerades com a executòries si no hi havia cap reclamació escrita o de paraula en el moment de l'acte. L'alcalde feia constar a l'expedient del mosso les reclamacions fetes, perquè poguessin ser consultades en el futur pels organismes supervisors superiors, que entenem que eren la Comissió Provincial de Reclutament o la Comissió Mixta de Reclutament, encarregades de vetllar per la pulcritud de l'acte.

El sorteig de quintos

El sorteig es produïa el dia següent de l'ingrés dels mossos "en Caixa". La llei de 1885 (vigent fins a 1896) establí el primer de desembre com a data d'ingrés, mentre que la de 1896 (vigent a 1897), el fixà per al dia primer del mes d'agost i retornà l'acte del sorteig al segon diumenge del mes de febrer, just abans de la classificació i declaració de soldats. Iniciat a hora primerenca, la seva celebració era de caràcter públic i normalment es desenvolupava en dependències militars, fins a 1897, en què torna a celebrar-se en dependències locals o municipals.

El sorteig es feia pel sistema de paperetes duplicades, unes amb els noms dels mossos i unes altres, iguals, amb tants números com mossos concorrien al sorteig⁷. Les paperetes s'introduïen en dues bosses o bombos, un que contenia els noms dels mossos i el segon els números d'ordre. Introduïdes les paperetes i després de remoure suficientment els bombos, dos nens menors de deu anys procedien a l'extracció de les paperetes; en primer lloc un dels nens extreia la bola que contenia el nom d'un mosso, i en segon lloc l'altre nen extreia la bola que contenia el número que obtenia per sort aquell mosso. Els mossos que obtenien els números més baixos eren destinats als exèrcits d'ultramar, Cuba, Filipines i Puerto Rico, i els següents, una vegada coberta la quota d'ultramar, a l'exèrcit de la Península.

Els joves terrassencs a través de la classificació i declaració de soldats

Hem vist, encara que molt resumidament, la part més important de la burocràcia de les lleves. Aquesta burocràcia originava una voràgine de dades que veien la llum a partir de la relació nominal de mossos que obligatòriament havien de passar per l'acte de la classificació i declaració de soldat. Serà a partir d'aquestes dades extretes de les actes que presentarem una aproximació a la joventut masculina terrassenca de la dècada final del segle XIX.

Vegem primer de tot els números generals per als anys del nostre estudi.

<i>Any de la lleva</i>	<i>Any de naixement</i>	<i>Mossos allistats</i>	<i>Mossos rectificats</i>	<i>Mossos concurrents</i>
1893	1874	139	145	145
1894	1875	112	127	127
1895	1876	142	149	149
1896	1877	129	138	138
1897	1878	142	146	146

Quadre 2. Font: Actes de sessions de Plens de l'Ajuntament de Terrassa dels anys 1893 a 1897. AHT.

Dintre del quadrienni 1893-1896 treballarem amb les dades aportades sobre més de set-cents nois d'una mateixa edat, dinou anys, tot un ventall de dades com la identificació correcta del mosso, els noms i els cognoms, els seus pares, el lloc de naixement, la talla, s'especificarà si el mosso sabia llegir i escriure, i per últim les seves al·legacions, si n'hi havia. Tot això anava encaminat a dictaminar la idoneïtat o no del mosso, abans de ser declarat soldat o no.

L'alçada dels mossos

De la informació continguda en les actes de classificació i declaració de soldats, n'hi ha una de molt significativa, i és la que fa referència a l'alçada dels mossos. L'estatura és una variable recollida des de molt antic en les estadístiques militars, i un avantatge que té sobre altres estadístiques és que és calculada regularment en grups d'homes d'una mateixa edat. Per aquest motiu es poden reconstruir sèries anyals d'alçades de les diferents generacions en funció del moment en què van ser preses les mides.

Malgrat que les conclusions que s'extreuen d'aquestes series són moltes vegades disperses pel que fa a representativitat, no podem oblidar que són les dades d'una part del jovent, la masculina, però no per això podem deixar de citar la utilitat que les talles tenen com a font alternativa per a l'estudi de les quotes de benestar en una població, sense menysvalorar per això les tradicionals fonts de la renda per càpita, els índexs salarials o la mateixa taxa de mortalitat.

La primera aproximació que podem fer a les xifres apuntades és notar que el gruix dels mossos es troba situat estadísticament a tres de les dotze franges que hem creat, és a dir entre 1591 i 1680 mm; és en aquestes on trobem un total de 381

Any	Menys de 1502 mm	De 1.502 a 1.530 mm	De 1.531 a 1.560 mm	De 1.561 a 1.590 mm	De 1.591 a 1.620 mm	De 1.621 a 1.650 mm	De 1.651 a 1.680 mm	De 1.681 a 1.710 mm	De 1.711 a 1.740 mm	De 1.741 a 1.770 mm	De 1.771 a 1.800 mm	Mes de 1.801 mm	Mossos amb dades disponibles
1893	6	8	11	21	25	15	24	18	9	2	1	0	140
1894	4	3	10	18	15	21	18	23	6	4	0	0	122
1895	1	7	8	12	31	36	27	13	7	3	1	0	146
1896	2	2	11	13	26	30	26	15	4	3	3	0	135
1897	2	4	8	14	25	38	24	11	6	4	1	0	137
Total	15	24	48	78	122	140	119	80	32	16	6	0	680

Quadre 3. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa.

talles, que equivalen a un 55,62 % dels mossos dels quals tenim dades, i que l'alçada mitjana dels 680 mossos és de 1.630 mm.

Quant a les talles mitjanes, anotarem que per a l'any 1893 se situen en 1.623 mm, per a l'any 1894 en 1.632 mm, per a 1895 en 1.630 mm, per a 1896 en 1.633 mm i per a 1897 en 1.631 mm. Hem sotmès aquestes dades a una comparativa entre les talles mitjanes dels anys 1893 a 1897, que per als mateixos anys recull la professora Roser Nicolau⁸, i el resultat d'aquesta comparativa és el quadre núm. 4.

Any de la lleva	Mitjana de Terrassa	Mitjana segons la professora Nicolau	Diferència
1893	1.623 mm	1.626 mm	- 3 mm
1894	1.632 mm	1.622 mm	+10 mm
1895	1.630 mm	1.628 mm	+ 2 mm
1896	1.633 mm	1.623 mm	+ 10 mm
1897	1.630 mm	1.628 mm	+ 2 mm

Quadre 4. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats (Arxiu Històric de Terrassa), i "Cuadro 2.16: Estatura media de los reclutas nacidos entre 1837 y 1980 (centímetros)" a NICOLAU NOS, Roser. "Población, salud y actividad", treball citat a la nota 8, p. 136.

Un simple joc comparatiu ens porta a veure de forma ràpida i concisa que per als anys 1894 al 1897 la talla mitjana dels mossos dels quals tenim dades supera la dels mossos de l'Estat, encara que lleugerament, amb un màxim de 10 mm i un mínim de 2 mm.

No és la nostra pretensió explicar aquí què hi ha al darrere de les talles mitjanes dels mossos cridats a files a Terrassa en els anys 1893 a 1897, sinó que només apuntem algunes dades que poden ser considerades per un futur investigador com a raons a estudiar per entendre l'existència d'unes talles relativament més altes que la mitjana espanyola.

Les al·legacions al servei d'armes

Les lleis de reclutament, tant la de 1885 com la de 1896, estableixen les circumstàncies per les quals un jove podia posar objeccions i no fer la prestació del servei

d'armes. A partir de les dades amb què estem treballant i per als anys de 1893 a 1897 hem elaborat el quadre que segueix, i de l'anàlisi de les seves xifres podem observar l'existència d'un nombre elevat d'al·legacions amb les quals es van enfrontar els organismes públics que havien de resoldre sobre elles.

<i>Any de la lleva</i>	<i>Total de mossos</i>	<i>Mossos que al·leguen</i>		<i>Mossos que no al·leguen</i>	
1893	145	67	(46,21 %)	78	(53,79 %)
1894	127	50	(39,37 %)	77	(60,63 %)
1895	149	56	(37,58 %)	93	(62,42 %)
1896	137	74	(54,01 %)	63	(45,99 %)
1897	146	71	(48,63 %)	75	(51,37 %)

Quadre 5. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa.

Les possibilitats legals, podem dir que es resumeixen en tres grans grups: causes socioeconòmiques de l'individu i/o del seu entorn; un segon grup estaria relacionat amb qüestions d'aspecte/defecte físic o malaltia de l'individu; i un tercer grup que podríem anomenar com "altres al·legacions".

A) Al·legacions d'indole socioeconòmica

Dels diferents casos contemplats per la llei i aplicables a cada reemplaçament, dos són els més utilitzats a l'hora d'al·legar, i aquests dos són, a més a més, el primer i el segon grup d'al·legacions que podien plantejar els mossos i que estan recollides en el capítol titulat "*De las excepciones del servicio activo en los cuerpos armados*". L'al·legació de ser "*hijo único que mantiene a su padre pobre, siendo este impedido o sexagenario*", i en segon lloc la de ser "*hijo único que mantiene a su madre pobre, siendo esta viuda o casada con persona también pobre y sexagenaria o impedida*". Són sense cap mena de dubte les més utilitzades.

De l'estudi sobre les al·legacions dels mossos de la vila de Terrassa podem extreure el quadre següent.

<i>Any de la lleva</i>	<i>Total de mossos</i>	<i>Total de mossos que no al·leguen</i>	<i>Total de mossos que al·leguen</i>	<i>Al·legació en la figura del pare pobre</i>	<i>Al·legació en la figura de la mare vídua</i>
1893	145	78 (53,79 %)	67 (46,21 %)	21 (31,34 %)	11 (16,41 %)
1894	127	77 (60,63 %)	50 (39,37 %)	17 (34,00 %)	14 (28,00 %)
1895	149	93 (62,41 %)	56 (37,58 %)	17 (30,35 %)	16 (28,57 %)
1896	137	63 (45,99 %)	74 (54,01 %)	41 (55,40 %)	13 (17,56 %)
1897	146	75 (51,37 %)	71 (48,63 %)	21 (29,57 %)	15 (21,12 %)
Totals	704	386 (54,83 %)	318 (45,17 %)	117 (36,79 %)	69 (21,69 %)

Quadre 6. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa.

Les conclusions que podem treure són ben clares: ens trobem davant d'un grup social, el dels mossos dels reemplaçaments de 1893 a 1897, que al·leguen en una

àmplia majoria com a causa de possible exclusió, si més no temporal, la pobresa o qualsevol variable que se'n desprengui. Les xifres són clares, un de cada dos mossos al·lega causes socioeconòmiques de l'individu i/o del seu entorn.

B) Al·legacions d'aspecte/defecte físic o malaltia de l'individu

A més de raons de caràcter socioeconòmic, els mossos podien al·legar altres situacions, que podien ser des de motius de malaltia fins a defectes físics. A continuació esbossarem unes pinzellades del quadre de malalties i defectes patits per un grup social com és el dels joves de dinou anys de la vila de Manresa que concorren a l'acte de la classificació i declaració de soldats.

Per a l'estudi de les al·legacions de caràcter físic i biològic farem servir les classificacions de les diferents exempcions ja recollides des de 1885 per la Llei de Reclutament i Reemplaçament vigent en el moment, ja sigui la pròpia de 1885 o la de 1896, que modifica però no anul·la l'anterior; només afegirem una columna específica, la de curts de talla.

Any	Mossos	Clau nº 1	Clau nº 2	Clau nº 3	Clau nº 4	Clau nº 5	Clau nº 6	Clau nº 7	Clau nº 8	Clau nº 9	Clau nº 10
1893	145				3				1		16
1894	127		2		4	1					7
1895	149	2			3			2		2	11
1896	138	1	2	1	3	2				3	5
1897	146		2		5	4	5	1		3	8
Totals	705	3	6	1	18	7	5	3	1	8	47

Quadre 7. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa

Clau nº 1: Defectes físics i malalties corresponents al sistema cerebrospinal i dels nervis.

Clau nº 2: Ídem, a l'aparell de la visió.

Clau nº 3: Ídem, a l'òrgan de l'oïda.

Clau nº 4: Ídem, a l'aparell digestiu i annexos.

Clau nº 5: Ídem, als aparells respiratori,

circulatori i annexos.

Clau nº 6: Ídem, a l'aparell geniturinari.

Clau nº 7: Ídem, als sistemes cutani i cel·lular.

Clau nº 8: Ídem, al sistema limfàtic i dels ganglis.

Clau nº 9: Ídem, a l'aparell locomotor.

Clau nº 10: Curt de talla.

Una primera observació que podem fer aquí, i anem de més a menys, és sobre les mides: un total de quaranta-set són els casos en què no s'aconseguia la mesura de 1545 mm d'alçada, mínim establert per les lleis de reclutament. Aquesta xifra de quaranta-set mossos amb una mida per sota del mínim, relacionada amb el total de mossos que estudiem, ens aporta una dada significativa: un 6,67 % del mossos amidats en l'acte de la classificació i declaració de soldats son curts de talla.

La segona observació s'ha de referir a les al·legacions relacionades amb l'aparell digestiu i els seus annexos, que amb divuit mossos suposa un 5,66 % del total de mossos que al·leguen, i un 2,55 % sobre el total de mossos que concorren a l'acte de la classificació.

La tercera al·legació per ordre d'importància és la relacionada amb problemes a l'aparell locomotor, al·legacions com «*magulladuras en los brazos*», «*disformidad en pierna izquierda*» o «*supuración en las piernas*» són algunes de les expressions que s'utilitzen a les actes. Hem comptat fins a 8 al·legacions, cosa que suposa un 2,51 % sobre el total i un 1,13 % sobre el total de mossos concurrents.

Després vénen, per ordre d'importància, les relacionades amb els aparells respiratori, circulatori i els seus annexos, amb set al·legacions, un 2,20 % i pràcticament un 1 % del total de mossos. Sis casos seran els relacionats amb el tema de la visió, i cinc casos amb referència a l'aparell genitourinari, curiosament tots l'any 1897.

C) Altres al·legacions o situacions especials

Entre les que denominem com altres al·legacions citem la pertinença a algun orde religiós, de les quals, n'hem trobat fins a set casos en els anys que estudiem. Tenim també sis mossos declarats pròfugs i tres casos de voluntaris a l'exèrcit.

És molt destacable, i potser futures investigacions haurien de cercar en aquest aspecte, els set casos de mossos relacionats amb els ordes religiosos. Aquests set casos confirmarien, o com a mínim es podrien entendre, a partir del fenomen que Bernardo Hernández Hernández defineix com el «*revifallament religiós [que es viu] des de mitjan segle XIX, profunditzat cap a finals de segle per un increment de la espiritualitat mariana [...]*»¹⁰.

Informacions addicionals a partir de les actes de classificació

Les actes sobre les que treballem, dels anys 1893 a 1897, recullen a més a més informació sobre les poblacions d'origen dels nostres mossos, el municipi de naixement i la província, i a partir d'aquestes dades hem deduït les onze localitats d'origen més importants, que són les següents:

Quadre 8. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa.

<i>Municipi</i>	<i>Nombre de mossos</i>	<i>Percentatge sobre el total</i>
Barcelona	22	3,12 %
Olesa de Montserrat	13	1,84 %
Sabadell	11	1,56 %
Monistrol de Montserrat	9	1,28 %
Viladecavalls	9	1,28 %
Igualada	8	1,13 %
Soleràs	8	1,13 %
Rubí	6	0,85 %
Granollers	6	0,85 %
Mura	6	0,85 %
Fraga	6	0,85 %

Vegem ara la distribució percentual entre els municipis de la comarca a la qual pertany Terrassa, el Vallès Occidental, cosa que farem mitjançant un dibuix de la comarca i la seva distribució per localitats, que quedaria de la següent manera:

1 Badia del Vallès	0	14 Sabadell	11
2 Barberà del Vallès	0	15 Sant Cugat del Vallès	1
3 Castellar del Vallès	3	16 Sant Llorenç Savall	0
4 Castellbisbal	0	17 Sant Quirze del Vallès	0
5 Cerdanyola del Vallès	0	18 Sta. Perpètua de Mogoda	0
6 Gallifa	0	19 Sentmenat	0
7 Matadepera	3	20 Terrassa	519
8 Montcada i Reixac	0	21 Ullastrell	3
9 Palau-solità i Plegamans	0	22 Vacarisses	2
10 Polinyà	5	23 Viladecavalls	7
11 Rellinars	0		
12 Ripollet	0		
13 Rubí	5		

L'any 1897 ens presenta una novetat, una dada que no havíem trobat a les anteriors actes de classificació i declaració de soldats, i ens estem referint a la característica de si el mossos a classificar sabia llegir i escriure. Aquesta circumstància, el fet d'aparèixer una resposta positiva o no, comporta també les interpretacions corresponents, tot i que no podem atribuir la mateixa consistència a gaudir de set-centes respostes a aquest interrogant, que a només comptar amb les cent quaranta-sis de l'any 1897.

«Una definició relativament senzilla conceptua com a persona alfabetitzada qui pot llegir i escriure, amb un cert grau de comprensió, un text breu relatiu a la seva vida diària».¹¹ En 1951 la Unesco anava una mica més enllà i apuntava que «se consideraba alfabetizada a la persona capaz de leer con discernimiento y escribir una frase breve y sencilla de su vida cotidiana»¹². Amb aquestes definicions començarem l'últim dels punts que tractarem sobre la informació extreta de les dades aportades per les actes de classificació i declaració de soldats de la ciutat de Terrassa dels anys 1893 a 1897.

L'interrogant si sap llegir i escriure és evident que només té dues respostes, sí o no. L'historiador, quan s'enfronta amb aquesta disjuntiva, té el dubte de si la resposta afirmativa vol dir que sap llegir i escriure amb unes certes garanties, o sigui que el mossos és capaç d'entendre el que llegeix i el que escriu, o si, al contrari, una resposta afirmativa no amaga una certa por o vergonya del què diran, de manera que tal resposta només és una opinió generosa envers les seves pròpies aptituds. No podem fer llegir i escriure unes línies als nostres mossos per saber si són capaços de fer-les, i si són capaços o no d'entendre el que llegeixen o no, i per tant haurem d'acceptar que una resposta positiva significa que el mossos gaudeix del grau d'alfabetització suficient com per no ser inclòs en l'òrbita dels analfabets.

<i>Nivell d'alfabetització</i>	<i>Nombre de joves</i>	<i>Total joves amb dades</i>	<i>Percentatge</i>
Saben llegir i escriure	122	144	84,72 %
No saben llegir i escriure	22	144	15,28 %

Quadre 9. Font: elaboració pròpia a partir de les xifres extretes dels expedients generals de les operacions de lleva dels anys citats. Arxiu Històric de Terrassa.

De l'estudi d'aquestes xifres, crida l'atenció l'índex d'alfabetisme: més d'un 84 % dels joves en edat militar l'any 1897 dels quals disposem dades diuen que saben llegir i escriure, o al menys això és el que diuen les actes. Entenem que és una relació no tan extrema com la que es donava en altres localitats de Catalunya¹³, però sí que té una certa consonància amb la taxa de la localitat propera de Sant Feliu de Llobregat, que per a l'any 1893 comptava amb una relació percentual d'analfabets d'un vint per cent¹⁴.

La investigadora espanyola María Gloria Quiroga Valle estableix a nivell estatal per a aquests anys unes dades d'alfabetització properes al 70 %¹⁵, i encara que són més altes les dades de 1897 de Terrassa, escaurien per a aquestes contrades. A més, sembla confirmar-se la tesi que les zones amb més dosi d'industrialització, com és el cas terrassenc, tenen un índex d'alfabetització més elevat que les industrialment endarrerides.

A títol de conclusió

Acabem de fer unes pinzellades sobre una part de la joventut terrassenc de finals de segle XIX, la part masculina que durant cinc anys va passar per les operacions de la quinta. Queda per a d'altres investigacions aprofundir sobre aquestes o altres qüestions relacionades amb els temes tractats; nosaltres només hem pretès treure a la llum algunes de les característiques d'aquests joves i les seves circumstàncies a partir de la informació obtinguda de les actes de classificació i declaració de soldats de la vila de Terrassa i durant els anys citats.

Notes:

1. PUELL DE LA VILLA, Fernando. *Ritos y rituales cuartereros*. Dins: Los Quintos. Ureña (Valladolid): Fundación Joaquín Díaz, 2002, p. 83-103.
2. *Estadística del reclutamiento y reemplazo del Ejército*. Trienio 1912-1914. Madrid: Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico. Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes. Talleres del Instituto Geográfico y Estadístico, 1915, p. 14.
3. *Los códigos españoles concordados y anotados. Nueva recopilación: autos acordados*. Volum 12. Ordenanzas de Bilbao. Madrid: Impremta de la Publicitat, 1851, p. 316. Online, 2011 [citat el 30 de març de 2012]. Disponible al World Wide Web: <http://books.google.es/books?id=7bcAAAAAYAAJ>
4. PUJOL I SOLEY, Jordi. *Memòries: de la bonança a un rept nou. 1993-2011*, volum 3r. Barcelona: Editorial Proa, 2012.
5. Vegeu *Anuario Militar de España, año 1891 y año 1896*.
6. Text del ban que es publicava anualment a tots els municipis de la Península, Illes Balears i Canàries, el dia 1 de gener.
7. Llei de Reclutament de l'Exèrcit de 1885, citada, art. 137; Llei de 1896, citada, art. 64.
8. NICOLAU NOS, Roser. "Población, salud y actividad". Dins CARRERAS, Albert; TAFUNELL, Xavier (coords.). *Estadísticas históricas de España, siglos XIX-XX*. Bilbao: Fundación BBVA, 2005 (2ª edició augmentada i revisada), vol. I, p. 77-154.
9. Altres dades: estatura mitjana de Constantí (Tarragona) entre els 1895-1898, 1.645 mm; la de Sant Feliu de Llobregat (Barcelona) per a l'any 1893 ofereix una mitjana de 1.636 mm, i l'Hospitalet de Llobregat per als anys 1896-1897, una mitjana de 1.642 mm.
10. HERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Bernardo. «Moviment catòlic i associacionisme popular obrer a Terrassa, 1868-1923». Revista *Terme*. Núm. 9 (Terrassa, novembre 1994), p. 39-46.
11. NÚÑEZ ROMERO-BALMAS, Clara Eugenia. "Educación". Dins CARRERAS, Albert; TAFUNELL, Xavier (coords.). *Estadísticas históricas de España, siglos XIX-XX*. Bilbao: Fundación BBVA, 2005 (2ª edició augmentada i revisada), vol. I, p. 186.
12. QUIROGA VALLE, María Gloria. *El papel alfabetizador del ejército de tierra español (1893-1954)*. Madrid: Ministerio de Defensa, 1999, p. 47.
13. Un exemple podria ser el municipi tarragoní de Constantí, on per als anys 1895-1898, l'índex d'analfabetisme pujava fins a una quota superior al trenta-cinc per cent. Vegeu: CIFUENTES PEREA, José Luis. «Constantí 1895-1898. Cuatro años de quintas». *Estudis de Constantí*. Núm. 24 (Centre d'Estudis de Constantí, 2008), p. 21-65.
14. CIFUENTES PEREA, José Luis. «1893, un any de quintes a Sant Feliu de Llobregat». *Materials del Baix Llobregat*. Núm. 16 (2010), p. 55-60.
15. QUIROGA VALLE, María Gloria. *El papel alfabetizador...*, citat, p. 95.